

„Көлүкэчээн” куруһуок нөнгүө оҕону фольклор жанрдарыгар иитии
(самообразование темата)

Толордо: Иитээччи Николаева Нюргуяна Николаевна
Пед.стаж 15 сыл.
МБОУ «Мэндигинская СОШ имени П.И. Караканова»

Кирий тыл.

- Ожо кыра эрдэжиттэн төрөөбүт тылын барҕа баайын, төрүт тыл сүмэтин инэринэн, бэйэтин норуотун үгэһин билэн– билсэн улаатыахтаах. Оччоҕо кини сахалыы сайаҕас тылын, фольклорун, үгэһин ханна да сылдыбытын иһин умнуо суоҕа. Төрөөбүт ийэ тылы, норуот үйэлэргэ мунньуммут үгэстэрин, фольклорун үөрэтиини билиһиннэрэр сыалтан «Кэлүкэчээн» фольклорнай куруһуогу тэрийэн улэлэтэбин. Куруһуокпар орто, улахан, бэлэмнэнии бэлэх оболоро дьарыктаналлар, нэдиэлэ биридэ 1 чаас ыытыллар. Хас нэдиэлэ аайы тус-туска темалаах дьарык ыытыллар. Дьарыкка араас хабааннаах эрчиллиилэри киллэрэбин: тыныыга, интонацияҕа, дикцияҕа, сөпкө хамсанарга, туттарга – хаптарга о.д.а атын эрчиллиилэр. Барбыт айымньыларын мэлдьи хатылатабын. Норуот тылынан уус-уран айымньыта үгүс такайыта, дыансайыта суох оҕону кыра сааһыттан сизэрдээх быһыыга – майгыга иитэр үчүгэй үгэстэрдээх. Олору туһанан оболору үөрэтии улахан оруолу ылар. Фольклор жанрдарын ханнык баҕарар көрүнүн үөрэтэргэ кини тылыгар-өһүгэр улахан болҕомто ууруллуохтаах. Айымньы тылын суолтатын быһаарар, өйдөтөр олус наада. Оччоҕо эрэ оҕо түргэнник ылынар, өйгө хатыыр. Төрөөбүт тылларынан үчүгэйдик, чуолкайдык санара, толкуйдуу үөрэммит оҕо бары еттунэн сайдыылаах буолар. Куруһуокка фольклор жанрдарын, бэйэлэрин норуоттарын үгэстэрин, сиэрин-туомун, биһиги өбүгэлэрбит олорон ааспыт олохторун билиһиннэрэбин.

Актуальность

- Төрөөбүт төрүт дойдубут киэн киэлитигэр олорор өбүгэлэрбит үгэс буолбут дыарыктарын, астарын үлэлэрин, таннар танастарын, көрдөөх оонньууларын туьунан уэрэтии, билиилэрин кэнэтии. О5ону кыра сааһыттан « мин сахабын» диэн бэйэтин омугунан киэн туттар гына иитии бу билинни үйэ5э актуальной дии саныыбын.

Программа сыала:

1. О5олорго фольклор диэн тугун билиһиннэри.
2. Сизэри- туому «биьиги сахаларбыт» диэн кизэн туттууну инэри
3. Саха норуотун айымньыларын кытта билсйиннэри уонна толорон иһитиннэри нөнүө, о5олору саха норуотун айымньыларын араас көрүннэригэр, хайысхаларыгар иити.

Программа сүрүн сорууга:

1. Норуот уус- уран айымнытыгар интэриэһи үөскэтии, төрөөбүт тыл диригин, ийэ тыл имэнин интэрии.
2. Фольклор айымнылары кэмтүнэн оҕо тылын саппааһын байытыы, уустаан- ураннаан бэргэн- хомоҕой тылынан кэпсэтэр дьоһуру сайыннарар.
3. Фольклор араас көрүнүн туһанан оҕо ойуулаан- дьүһүннээн, образтаан толкуйдуур дьоһурун эрчийи, фантазиятын сайыннарыы.
4. Норуот фольклорун оҕолорго интэрэн, оҕо кэрэни, үчүгэи таба көрөр буола улаатарыгар олук ууруу.

Программа иитээччигэ сүрүн ирдэбилэ:

1. Саха уһуйааныгар оҕону иитии- үөрэтии, сайыннарыы фольклорга олоҕуран барарын иитээччи өйдүөхтээх.
2. Фольклор көрүнүн араас ньыматынан сатаан туттар буолуохтаах.
3. Иитээччи фольклору диригинник үөрэтэн билэр, сатаан олонхолуур, чабырҕахтыыр, оһуокайдыыр, тойуктуур буолуохтаах.

Сүрүн дисциплина:

- Фольклор жанрдара: остуоруйа, сахалыы танас-сап, саха астара, чабырҕах, норуот ырыаларын араастара, тойук, оҕуокай, олонхо, хомус, сахалыы инструменнар.

Куруһуок былаана:

Ыйа		
Балаҕан ыйа	1. Фольклор жанрдарын билиһиннэри 2. Саха остуоруйаларын билиһиннэри 3. хатылаабын	
Алтынньы	1. Хомуһу кытта билсии (хомус ис тутулун сырдатыы) 2. Дискаҕа иһитиннэри хомус тыабын 3. Хомуска бастакы ньыымалары үөрэтии 4. хатылааһын	
Сэтинньи	1. Саха танастарын билиһиннэри 2. Саха астарын туһунан бэсиздэ 3. хатылаабын	

Ахсынньы	1. Чабыр5ах диэн тугун билиһиннэрии 2. Хайдах аа5ылларын иһитиннэрии, артикуляционной гимнастика онотторуу 3. Чабыр5ах үөрэтии 4. хатылааһын	
Тохсунньу	1. Тойук диэн тугун билиһиннэрии 2. Диска5а иһитиннэрии тыыннарын эрчийэргэ араас эрчиллиилэри онотторуу 3. Тойук үөрэтии 4. хатылааһын	

Олунньу	1. Норуот ырыаларын араастарын билиһиннэрии 2. Диска5а иһитиннэрии 3. Норуот ырыаларын үөрэтии 4. хатылааһын	
Кулун тутар	1. Олонхо диэн тугун билиһиннэрии (сүрүн оруолларын, дойдуларын) 2. Олонхону диска5а иһитиннэрии (аабыытын, ырыаларын) 3. Олонхоттон быһа тардан үөрэтии 4. хатылааһын	

Муус устар	1. Саха инструменнарын кытта билиһиннэри 2. Инструмент добуһуоллаах сахалыы ырыалары үөрэти 3. Хатылааһын	
Ыам ыйа	1. Оһуокайы кытта билиһиннэри 2. Оһуокай хаамыытын көрдөрүү, араастарын дискаҕа иһитиннэри 3. Оһуокай үөрэти 4. хатылааһын	

